

Agnieszka Szczepkowska
Katedra Koniunktury Gospodarczej
Marcin Kowalski
Katedra Mikroekonomii
Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

WPLYW BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH NA KONKURENCYJNOŚĆ GOSPODARKI POLSKIEJ

Wstęp

Konsekwencją przemian systemowych rozpoczętych w Polsce w 1990 roku jest otwieranie się naszej gospodarki i możliwość aktywnego jej uczestniczenia w systemie gospodarki światowej. Osiągnięcie sukcesu na arenie międzynarodowej a tym samym efektywność procesu internacjonalizacji gospodarki polskiej są zdeterminowane w dużym stopniu poziomem konkurencyjności naszego kraju.

Międzynarodowa konkurencyjność jest współcześnie postrzegana nie tylko jako warunek zwiększania eksportu przez poszczególne kraje, lecz w coraz większym stopniu jako sposób na efektywne wykorzystanie rodzimych zasobów, a także przyciągnięcie zagranicznych inwestycji i technologii. Jest ona więc traktowana jako czynnik wzrostu¹. Tak ujmowana konkurencyjność wynika z faktu, iż od kilkunastu lat mechanizmem łączącym gospodarki krajów świata, obok handlu towarami i usługami, stały się również bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ). Ich rola jako czynnika dynamizującego powiązania gospodarcze w skali międzynarodowej jest co raz większa, dlatego też, kraje zmierzające do poprawy międzynarodowej konkurencyjności muszą prowadzić politykę atrakcyjną z punktu widzenia kapitału zagranicznego, który obecnie jest głównym źródłem wiedzy o technologii i marketingu. Pełne wykorzystanie możliwości tworzonych przez napływające bezpośrednie inwestycje zagraniczne jest uwarunkowane prowadzeniem odpowiedniej polityki, takiej aby z jednej strony kapitał zagraniczny znajdował się pod presją konieczności rozwijania produkcji na eksport, z drugiej wykorzystywane były krajowe dostawy surowców i półproduktów.

Powyższy postulat odnosi się również do gospodarki polskiej. Stan wyposażenia technicznego naukochłonnych dziedzin wytwarzania, będących nośnikami postępu technicznego, wskazuje na rozmiary luki technologicznej dzielącej nas od krajów wysoko rozwiniętych oraz na skalę inwestycji niezbędnych do jej ograniczenia i poprawy jakościowej produkcji. Głównymi problemami zwiększenia konkurencyjności polskiego eksportu jest stan i struktura aparatu wytwórczego, w tym przede wszystkim majątku trwałego w przemyśle². Ze względu na niską akumulację wewnętrzną bezpośrednie inwestycje zagraniczne stanowią ważne źródło zasilania działalności rozwojowej rodzimych przedsiębiorstw. BIZ mogą przyczynić się do powolnych zmian w produkcji i pewnych przesunięć procesów inwestycyjnych na rzecz dziedzin o wyższym stopniu

¹ D.Huebner, Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki a strategia rozwoju, *Ekonomista* 3/1994, s.338 za C.I. Bradford Jr (red), *Strategic Options for Latin America in the 1990s*, Paris 1992.

² ocenę stanu i struktury polskiego aparatu wytwórczego zob. w J.Kotowicz-Jawor, *Determinanty wewnętrzne dynamiki i struktury handlu zagranicznego*, *Ekonomista* 1-2/1999, s. 67-85.

przetwórstwa. Efektem tych procesów powinna być poprawa konkurencyjności gospodarki polskiej, to znaczy zwiększenie podaży towarów i usług konkurencyjnych pod względem cenowym i jakościowym, które mogłyby być z powodzeniem oferowane na rynku krajowym jak i na rynkach zagranicznych.

Celem niniejszego referatu jest ocena wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na konkurencyjność gospodarki polskiej. Ze względu na brak w literaturze przedmiotu jednoznacznej, powszechnie akceptowanej definicji konkurencyjności gospodarki, niezbędnym jest zdefiniowanie tego pojęcia. Autorzy przyjmują najwęższe ujęcie konkurencyjności na szczeblu gospodarki narodowej, utożsamiając ją z dodatnim saldem bilansu handlowego. Tak przyjęta definicja wyznacza przedmiot, jak również metody mierzenia konkurencyjności. W aspekcie przyjętej terminologii w referacie skoncentrowano się na określeniu wpływu bezpośrednich inwestycji na polski eksport i import, jak również zbadano orientację produkcyjną przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego na tle przedsiębiorstw wyłącznie z kapitałem polskim.

1. Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na tworzenie przewagi konkurencyjnej gospodarek – aspekty teoretyczne

Teoretyczne ujęcie wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na zmiany przewagi konkurencyjnej w handlu zagranicznym zaprezentował T. Ozawa. Podstawę jego rozważań stanowiła koncepcja M. Portera, który określił cztery czynniki determinujące uzyskanie przewagi międzynarodowej, wyznaczającej poziom jej konkurencyjności. Do tak zwanego „diamentu Portera” zaliczamy³:

- wyposażenie w czynniki wytwórcze,
- czynniki popytowe,
- odpowiednią strukturę branżową,
- warunki tworzenia, organizacji i zarządzania przedsiębiorstwem.

Na podstawie wyżej wymienionych elementów charakteryzujących gospodarkę można określić etap jej ekonomicznego rozwoju⁴. Każda gospodarka rozpoczyna od etapu w którym wytwarzane są towary pracochłonne i /lub surowcowochłonne. Przejście do kolejnego stadium oznacza zwiększenie udziału produkcji wyrobów kapitałochłonnych, a następnie jej koncentracja na towarach o wysokim udziale kwalifikowanej pracy i technologii. Ścieżka ewolucyjnego rozwoju oznacza więc przenoszenie przewag komparatywnych od towarów pracochłonnych i surowcowochłonnych do towarów kapitałochłonnych a następnie do produktów charakteryzujących się wysokim stopniem innowacyjności i nowoczesnej technologii.

T. Ozawa rozszerza powyższą koncepcję rozwoju gospodarki o bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Według niego kierunki napływu jak i odpływu kapitału

³ M. Gorynia, Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki polskiej a polityka ekonomiczna, *Ekonomista* 3/1996, s.344

zob. M. Porter, *The Competitive Advantage of Nations*, New York 1990, s.545-546.

⁴ Porter wyróżnia cztery podstawowe etapy rozwoju sterowane przez:

-czynniki wytwórcze (pracę i surowce)

-inwestycje

-innowacje

-dobrobyt

Z. Wysocińska, Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na konkurencyjność eksportu. Aspekty porównawcze Polski z krajami Azji Południowo-Wschodniej, *Ekonomista* 2/1996, s.205.

zagranicznego są silnie skorelowane z etapami zmian strukturalnych gospodarki, co sugeruje, iż bezpośrednie lokaty zagraniczne stanowią istotny czynnik wspierający gospodarkę w przechodzeniu na wyższe stadia rozwoju. Kierunki strumieni bezpośrednich inwestycji zagranicznych prezentuje diagram 1.

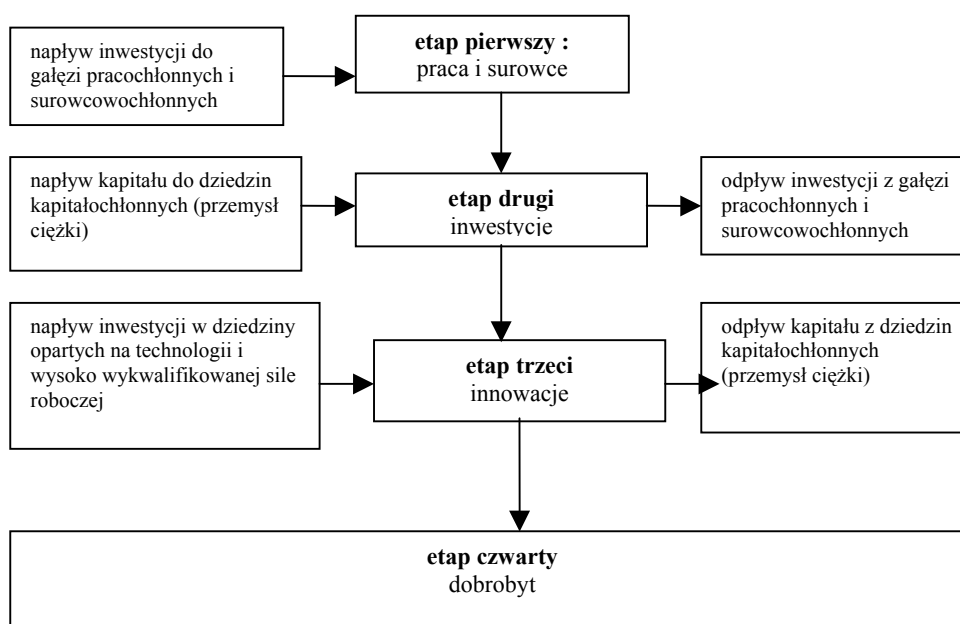

Diagram 1. Kierunki strumieni bezpośrednich inwestycji zagranicznych w modelu T.Ozawy
Źródło: opracowanie własne

Przenoszenie przewag komparatywnych między krajami za pośrednictwem inwestycji zagranicznych, wynika z faktu, iż inwestycje te są nie tylko przepływem kapitału rzeczowego ale również technologii i wiedzy know-how⁵.

W literaturze naukowej twierdzenie o transferze technologii wraz z absorpcją bezpośrednich inwestycji zagranicznych traktuje się w zasadzie jako aksjomat. Efekty rozprzestrzeniania się technologii, są uznawane za główny element korzyści w krajach importujących BIZ. Przedsięwzięcia tego typu umożliwiają zmniejszenie luki technologicznej między krajami. Technologia stworzona w krajach rozwiniętych, gdzie wyposażenie w kapitał ludzki jest stosunkowo wysokie może być przekazana do państw rozwijających się za pośrednictwem BIZ. Wiedza i technologia przenikają z zagranicznych do miejscowych firm poprzez szkolenia siły roboczej, zarządzanie i kontakty lokalnych dostawców komponentów z zagranicznymi firmami. Poza tym firmy lokalne mogą się uczyć przez obserwacje. Faktem jest również, że pojawienie się firm z kapitałem zagranicznym, wyposażonych w lepszą technologię, zmusza rodzime podmioty gospodarcze do inwestycji w naukę. Jest to warunkiem dotrzymania kroku konkurencji.

⁵H.J.Dunning podkreśla specyfikę tych inwestycji, które należy rozpatrywać w aspekcie trzech płaszczyzn: kapitału, doświadczenia i przedsiębiorczości. J.H. Dunning, *Studies in International Investment*, London 1970, s.27.

Najnowsze badania wykazują, że umiejętność odnoszenia sukcesów na rynkach międzynarodowych jest silnie skorelowana z dużym natężeniem walki konkurencyjnej na rynku wewnętrznym⁶. Można więc przyjąć, iż importowane umiejętności podnoszą konkurencyjność krajowych przedsiębiorstw, zwiększając tym samym konkurencyjność całej gospodarki⁷.

Według hipotezy J.Bhagwatiego wolumen i skuteczność wpływających bezpośrednich inwestycji zagranicznych jest wyższa w przypadku kraju stosującego politykę proeksportową⁸. Taka polityka poprzez nacisk na neutralność, wolną grę sił rynkowych i konkurencję, stwarza idealny klimat by potencjał BIZ pobudzał wzrost. Brak sztucznie nałożonych przez politykę państwa barier handlowych sprzyja efektywnej alokacji importowanych i krajowych czynników produkcji, a konkurencja, która jest tym wywołana, dostarcza ogromnego bodźca do inwestowania w technologię i umiejętności ludzkie. To stwarza klimat do specjalizacji i korzyści skali. W tym kontekście prawdziwe jest twierdzenie, iż liberalizacja handlu może ułatwić neutralną wymianę technologiczną. Efekty zewnętrzne związane z kapitałem ludzkim i wyższym poziomem innowacji technicznych wynikające z BIZ powodują, iż przynajmniej dla krajów zorientowanych na eksport, inwestycje zagraniczne są ważniejszą siłą napędową w procesie rozwoju niż inwestycje wewnętrzne. Jest to ściśle związane z restrukturyzacją przemysłu, która z jednej strony jest wynikiem a z drugiej źródłem wzrostu produktywności i dochodu⁹. Konsekwencją procesów restrukturyzacji jest przemieszczanie się krajów po ścieżce inwestycyjno-rozwojowej. Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na wzrost eksportu w aspekcie procesów restrukturyzacyjnych przedstawiono na diagramie 2

Początkowo BIZ są inwestycjami wykorzystującymi tanią siłę roboczą i surowce. Przejście do kolejnego etapu oznacza dopływ inwestycji kapitałochłonnych. W ostatniej fazie, decydującą rolę odgrywają innowacje i technologie, zwiększa się napływ kapitału angażującego wysoko kwalifikowaną siłę roboczą i nowoczesne rozwiązania technologiczne. Przechodząc do kolejnych etapów rozwoju i przewag komparatywnych, dany kraj nie tylko przyjmuje inwestycje z zewnątrz, lecz również poszukuje możliwości inwestowania w innych krajach.

Efektom nastawienia gospodarki na zewnątrz jest ostatecznie zwiększenie eksportu i przyspieszenie wzrostu gospodarczego, które są wynikiem poprawy konkurencyjności. Tak więc proces restrukturyzacji, prowadzący do uzyskiwania coraz większych przewag komparatywnych w skali międzynarodowej jest związany z wewnętrzną akumulacją danego kraju, określającą możliwości inwestycyjne a przede wszystkim z dostępem do najnowszych technologii. Dlatego też bezpośrednie inwestycje zagraniczne są tak istotne dla gospodarek rozwijających się i gospodarek okresu transformacji, gdyż zwiększają ich ilościowy i jakościowy potencjał inwestycyjny.

⁶ M.Gorynia, Międzynarodowa konkurencyjność polskiej gospodarki a polityka ekonomiczna, *Ekonomista* 3/1996, s.347.

⁷ J.Wang, M.Blomstrom, Foreign investment and technology transfer: a simple model, *European Economic Review*, vol. 36, 1992, s. 137-155.

⁸ V.N.Balasubramanyam, M.Salisu, D.sapsford, Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS countries, *The Economic Journal*, January 1996, no 434, s. 96.

⁹E. Oziewicz, Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym krajów Azji Południowo-Wschodniej, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998, s.144.

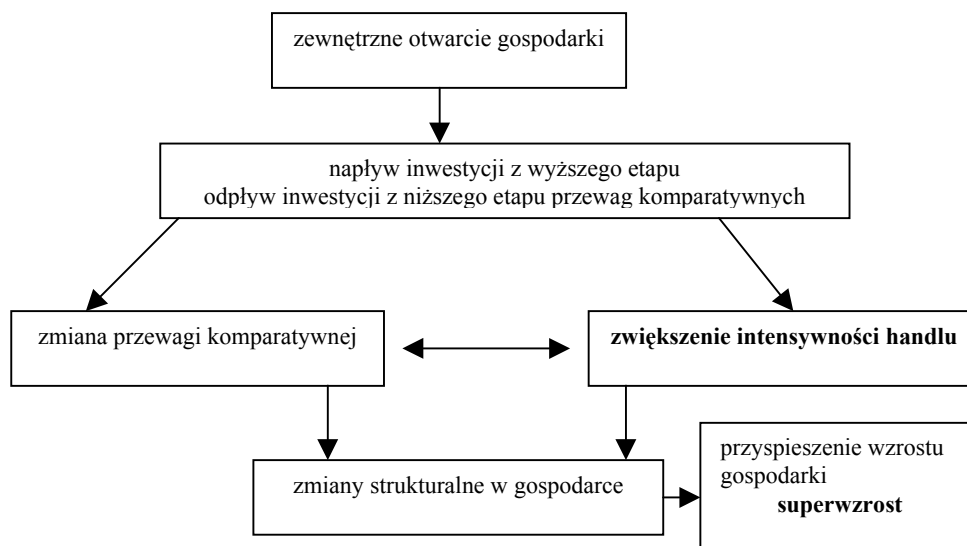

Diagram 2. Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na wzrost handlu i wzrostu jako funkcja zmian restrukturyzacyjnych.

Źródło: M.Adamowicz, Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w sektorze agrobiznesu. Podstawowe uwarunkowania i dynamika zjawiska., Ekonomista nr 6 /1999, s.75. za: T.Ozawa, Foreign Direct Investment and Economic Development, Transitional Corporations, 1992 vol.1, nr 1.

2. Charakterystyka przyjętej metody badawczej

W celu zbadania zależności między bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi a konkurencyjnością gospodarki polskiej, rozumianą jako kształtowanie się bilansu handlowego przeprowadzono badania empiryczne przy wykorzystaniu podstawowych metod statystyczno-ekonometrycznych. Podstawą przeprowadzonych badań były dane roczne obejmujące lata 1992-2000, publikowane przez Główny Urząd Statystyczny.

Konkretyzacja celu badawczego dotyczyła określenia:

- statystycznej zależności między bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi a wartością importu i eksportu Polski,
- orientacji produkcyjnej przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstw wyłącznie z kapitałem polskim

Realizacja powyższych założeń została przeprowadzona przy wykorzystaniu wskaźników dynamiki i korelacji oraz w oparciu o wybrane wskaźniki ilościowe kształtowania się pozycji konkurencyjnej danego kraju typu ex post : wskaźnik penetracji importowej, wskaźnik TC oraz wskaźnik orientacji produkcyjnej¹⁰.

Wskaźnik penetracji importowej określa udział importu w podaży na rynku wewnętrznym. Może on być stosowany zarówno dla całej gospodarki jak i sektora czy branży. W odniesieniu do całej gospodarki narodowej wskaźnik przyjmuje postać:

¹⁰ przegląd metod mierzenia konkurencyjności zob. M.Lubiński, T.Michalski, J.Misala, Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Pojęcie i sposób mierzenia, IRiSS, Warszawa 1995.

$$WP = \frac{Im}{Xs - Ex + Im} * 100$$

gdzie:

Xs - wartość produkcji sprzedanej

Ex - wartość eksportu

Im - wartość importu

Przyjmuje się, że im wyższa wartość wskaźnika penetracji importowej, to znaczy im wyższy udział importu w wymianie handlowej tym niższa konkurencyjność międzynarodowa gospodarki.

Wskaźnik TC (Trade Coverage) odzwierciedla stopień pokrycia krajowego importu przez krajowy eksport. Wskaźnik TC wykorzystywany jest do badania relacji eksportu i importu na płaszczyźnie danego sektora lub towaru. Autorzy zastosowali go w odniesieniu do wartości globalnych obejmujących całą gospodarkę.

$$TC = \frac{Ex}{Im} * 100,$$

gdzie:

Ex – wartość eksportu towaru lub grupy towarów

Im - wartość importu towaru lub grupy towarów

Wartość wskaźnika TC większa od 100 oznacza, iż dany kraj posiada względną wewnętrzną przewagę nad partnerami, gdyż wartość eksportu przewyższa wartość importu.

Wskaźnik orientacji eksportowej (produkcyjnej) jest stosunkowo prostą miarą proeksportowej specjalizacji produkcji danego kraju.

$$OE = \frac{Ex}{Q} * 100$$

gdzie:

Ex - wartość eksportu

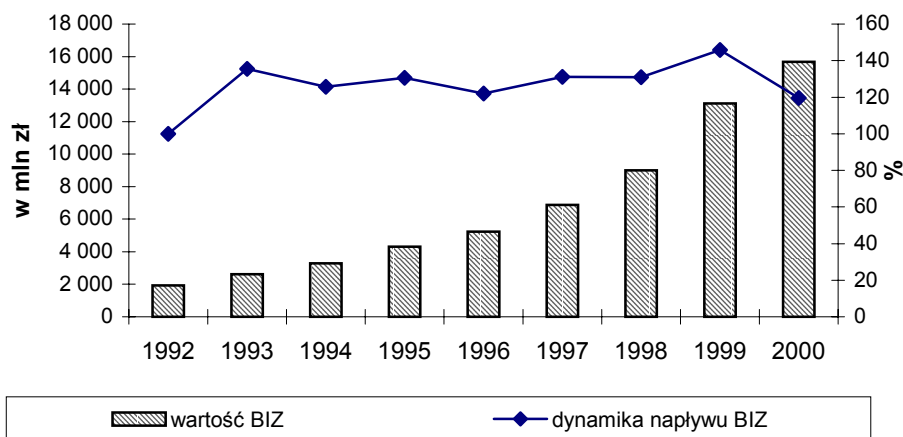
Q - wartość całkowitej sprzedaży

Jeżeli wskaźnik OE jest większy niż 100 oznacza, iż produkcja jest zorientowana proeksportowo, natomiast jeżeli wartość wskaźnika kształtuje się na poziomie niższym niż 100 oznacza, że produkcja jest skierowana głównie na rynek wewnętrzny.

3. Analiza empiryczna wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na konkurencyjność gospodarki polskiej

Od 1990r. obserwuje się znaczny napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski. Według Państwowej Agencji Inwestycji Zagranicznych skumulowana wartość bezpośrednich inwestycji zrealizowanych przez firmy zagraniczne w Polsce do pierwszej połowy 2002 r. wyniosła prawie 62 mld \$. Średnioroczna dynamika napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski w okresie 1992-2000 kształtowała się na poziomie około 30%. Pomimo niższej dynamiki napływu BIZ

do gospodarki polskiej w ostatnich latach, wartość tych inwestycji nadal kształtuje się na wysokim poziomie.

Wykres 1 Wartość i dynamika bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w Polsce w latach 1992-2000

Źródło: opracowanie własne

Największą wartość inwestycji zagranicznych przyciągnęła działalność produkcyjna przemysłu, na którą przypadło w 1994 roku ponad 72% ogólnej wartości tych przedsięwzięć w Polsce. Pomimo, iż dynamika napływu inwestycji zagranicznych do tego sektora wykazywała tendencję rosnącą, jego udział w przyciąganiu BIZ systematycznie spada (w 2000 roku wynosił około 45%). Wynika to z rosnącego zainteresowania zagranicznych inwestorów branżami związanymi z transportem i łącznością, gdzie wartość inwestycji w roku 2000 w porównaniu do roku 1999 wzrosła trzykrotnie. Mało atrakcyjne dla podmiotów zagranicznych są branże związane z górnictwem i energetyką. Pomimo niskiego udziału sektora energetycznego w pozyskiwaniu BIZ, dynamika napływu inwestycji do tej branży jest najwyższa (odnotowano 5-cio krotny wzrost w stosunku do roku 1999). Szczegółowe dane dotyczące wartości, struktury i dynamiki strumieni bezpośrednich inwestycji w Polsce w latach 1994-2000 przedstawiono w tabelach 1 i 2.

Tabela 1

Struktura procentowa napływu BIZ w Polsce w latach 1994 - 2000 w wybranych działach EKD

lata	wartość BIZ ogółem w mln zł	struktura procentowa bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ)						
		górnictwo i kopalnictwo	działalność produkcyjna	zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	budownictwo	handel i naprawy	transport składowanie i łączność	Pozostałe
1994	3 294,0	0,45	72,58	0,09	1,68	15,41	1,28	8,52
1995	4 303,1	0,44	67,76	0,05	2,33	20,11	3,73	5,59
1996	5 248,3	1,48	61,92	0,04	2,06	24,39	3,91	6,21
1997	6 878,9	0,80	54,48	0,04	1,95	27,43	5,24	10,06
1998	9 001,5	0,82	52,40	0,17	1,74	27,90	5,59	11,39
1999	13 120,0	0,72	50,94	0,15	2,09	27,65	5,46	12,99
2000	15 678,6	0,50	44,85	0,74	1,96	26,36	14,62	10,97

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego

Tabela 2

Dynamika BIZ w Polsce w latach 1994-2000 w wybranych działach EKD

lata	dynamika - bezpośrednie inwestycje zagraniczne						
	ogółem	górnictwo i kopalnictwo	działalność produkcyjna	zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	budownictwo	handel i naprawy	transport składowanie i łączność
1994	125,64	100	100	100	100	100	100
1995	130,64	126,44	121,96	77,25	181,62	170,53	381,06
1996	121,97	412,94	111,45	86,67	107,76	147,91	127,89
1997	131,07	70,93	115,32	137,94	124,26	147,41	175,81
1998	130,86	133,32	125,87	557,97	116,66	133,06	139,53
1999	145,75	128,08	141,69	133,39	175,44	144,44	142,47
2000	119,50	83,77	105,21	581,65	111,90	113,95	319,90

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego

Tak znaczny napływ kapitału zagranicznego do Polski należy tłumaczyć między innymi korzystnymi wskaźnikami makroekonomicznymi, perspektywami wzrostu gospodarczego, osiągnięciem zadowalającego poziomu stabilizacji politycznej, możliwością przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, wielkością rynku oraz

stosunkowo tanią siłą roboczą. Ogromne znaczenie miała również polityka państwa, zachęcająca zagranicznych inwestorów do podejmowania inwestycji na obszarze Polski poprzez stosowanie ulg i zwolnień podatkowych. W ogólnie pozytywnym obrazie stanu gospodarki polskiej czynnikiem niepokojącym jest rosnący z roku na rok deficyt obrotów bieżących bilansu płatniczego. Deficyt ten ma źródło w ujemnym saldzie bilansu handlowego, które systematycznie zwiększa się jako konsekwencja znacznie szybszego wzrostu importu niż eksportu.

Tabela 3
Wartość i dynamika wymiany towarowej w Polsce w latach 1992-2000 - wskaźnik Trade Coverage oraz wskaźnik penetracji importowej

lata	import (w mln zł)	eksport (w mln zł)	saldo (w mln zł)	dynamika importu	dynamika eksportu	TC Trade Coverage	WP wskaźnik penetracji importowej
1992	21 995,00	17 968,70	- 4 026,3	100	100	82	11,66
1993	25 142,87	19 036,81	- 6 106,1	114,31	105,94	76	14,32
1994	27 435,14	21 941,55	- 5 493,6	109,12	115,26	80	16,55
1995	30 842,05	24 285,72	- 6 556,3	112,42	110,68	79	17,14
1996	36 569,93	24 014,56	- 12 555,4	118,57	98,88	66	18,25
1997	44 105,84	26 825,79	- 17 280,0	120,61	111,71	61	19,66
1998	46 285,81	28 018,62	- 18 267,2	104,94	104,45	61	19,30
1999	48 281,86	28 788,56	- 19 493,3	104,31	102,75	60	21,65
2000	51 226,87	33 156,10	- 18 070,8	106,10	115,17	65	22,12

Źródło: opracowania własne na podstawie danych GUS, Rocznik statystyczny

W aspekcie przyjętej w referacie terminologii, wysokie i rosnące ujemne saldo rejestrowanej wymiany towarowej świadczy o niskim poziomie konkurencyjności polskiej gospodarki. Niekorzystna tendencja w relacjach między importem a eksportem znajduje potwierdzenie w kształtowaniu się ilościowych wskaźników odzwierciedlających pozycję konkurencyjną naszego kraju.

Wskaźnik TC (Trade Coverage) dla całego okresu badawczego przyjmował wartości poniżej 100. Świadczy to o niskim stopieniu pokrycia krajowego importu przez krajowy eksport. Niepokoi fakt obniżania się poziomu wskaźnika TC z 82 w 1992 roku do 65 w 2000 roku. Oznacza to stałe zmniejszanie się przewagi komparatywnej polskiej gospodarki, powodując tym samym spadek jej konkurencyjności.

Poziom wskaźnika Trade Coverage jest silnie ujemnie skorelowany z wartością wskaźnika penetracji importowej. Oznacza to, iż spadkowej tendencji wartości TC towarzyszy dodatni kierunek zmian wskaźnika penetracji importowej. W latach 1992-2000 zaobserwowano wzrost wskaźnika penetracji importowej o prawie 100%. W 2000 roku przyjmuje on dwukrotnie większą wartość niż w roku 1992.

Kształtowanie się powyższych wskaźników jest wyrazem silniejszego wzrostu wartości importu, który nie jest w dostateczny sposób niwelowany przez rosnący eksport. Ocena bezpośrednich inwestycji zagranicznych jako narzędzia poprawy konkurencyjności gospodarki polskiej będzie się więc odnosiła do ich wpływu na możliwość ograniczenia importu i dynamizacji eksportu.

Możliwości dynamizacji polskiego eksportu wynikają z niedostatków jego obecnej struktury, która wciąż jest w znacznym, stopniu tradycyjna to znaczy przeważają produkty o niskim stopniu przetworzenia. Utrzymanie takiej struktury nie pozwoli na perspektywiczną dynamizację eksportu dlatego też, potrzebne są działania zmierzające do oparcia eksportu na rozwoju nowoczesnych gałęzi wytwarzania związanych z wysoką techniką i wyrobami naukochłonnymi¹¹. Przeprowadzenie procesów restrukturyzacji gospodarki polskiej wymaga dużych nakładów inwestycyjnych przeznaczonych na modernizację majątku trwałego.

Wartość inwestycji w majątek trwały podejmowanych przez podmioty z udziałem kapitału zagranicznego systematycznie wzrasta. Konsekwencją tego jest zwiększający się udział tych inwestycji w inwestycjach polskich ogółem. W 1999 roku osiągnął on najwyższy poziom 43,72%. Oznacza to, iż prawie co druga złotówka wydana na inwestycje w majątek trwały pochodziła od przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Najwyższa aktywność inwestycyjna firm zagranicznych przypadła na rok 1997r. (wskaźnik dynamiki 161,12). Obniżenie działalności inwestycyjnej zaobserwowane w 2000 roku dotyczyło zarówno podmiotów zagranicznych jak i firm wyłącznie z kapitałem polskim. Analiza dynamiki inwestycji rzeczowych podejmowanych przez firmy zagraniczne i firmy krajowe pozwala na ostrożne stwierdzenie, iż przedsiębiorstwa zagraniczne są bardziej elastyczne, to znaczy silniej reagują, dostosowując się do bieżącej i przewidywanej sytuacji gospodarczej.

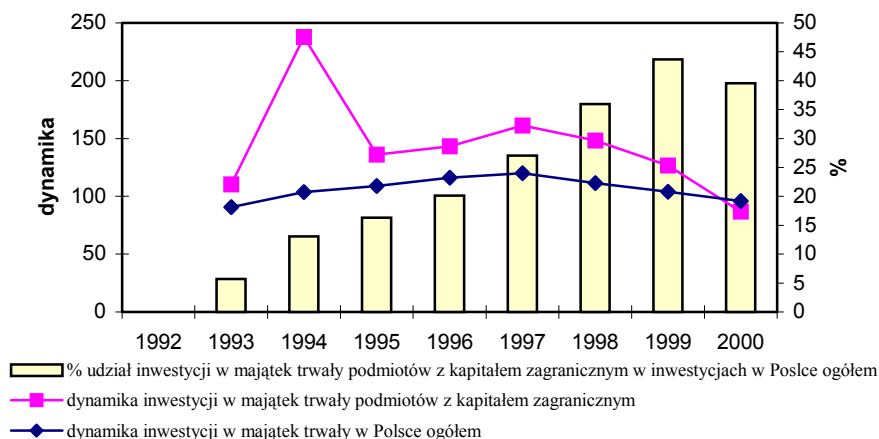
Tabela 4

Inwestycje w majątek trwały w Polsce w latach 1992-2000

lata	inwestycje w majątek trwały w Polsce ogółem w mln zł	inwestycje w majątek trwały podmiotów z kapitałem zagranicznym w mln zł	dynamika inwestycji w majątek trwały w Polsce ogółem	dynamika inwestycji w majątek trwały podmiotów z kapitałem zagranicznym	% udział inwestycji w majątek trwały podmiotów z kapitałem zagranicznym w inwestycjach w Polsce ogółem
1992	20 159,70	944,00	100,00	100,00	4,68
1993	18 267,48	1 041,32	90,61	110,31	5,70
1994	18 929,63	2 475,46	103,62	237,72	13,08
1995	20 623,23	3 365,22	108,95	135,94	16,32
1996	23 940,90	4 821,96	116,09	143,29	20,14
1997	28 719,50	7 768,97	119,96	161,12	27,05
1998	32 040,19	11 511,11	111,56	148,17	35,93
1999	33 338,91	14 574,61	104,05	126,61	43,72
2000	32 017,36	12 661,23	96,04	86,87	39,54

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego, Biuletyn statystyczny

¹¹ Z.Sadowski, Kapitał zagraniczny, deficyt płatniczy i modernizacja gospodarki, Ekonomista 1-2/ 1999, s.111.

Wykres 2 Inwestycje w majątek trwały w Polsce w latach 1993 – 2000

Źródło: opracowanie własne

Pomimo rosnącego udziału firm zagranicznych w inwestycjach rzeczowych w gospodarce polskiej, podmioty te na ogół nie są zainteresowane w rozwijaniu na gruncie polskim przemysłów wysokiej techniki, czyli produkcji o charakterze strategicznym z punktu widzenia długookresowych potrzeb rozwoju kraju. Działania modernizacyjne polegają głównie na unowocześnianiu uzbrojenia technologicznego w celu podnoszenia wydajności pracy. Wybór dziedzin inwestowania przez podmioty zagraniczne jest więc związany z wykorzystaniem tradycyjnych przewag gospodarki polskiej, zwłaszcza taniej siły roboczej¹².

Istotnym czynnikiem determinującym napływ bezpośrednich lokat zagranicznych według inwestorów zagranicznych jest wielkość polskiego rynku. Może to wynikać to z przyjętej strategii rynkowej tych przedsiębiorstw. Firmy zagraniczne są przede wszystkim zainteresowane dostarczaniem produktów na wewnętrzny rynek polski. Potwierdza to wartość wskaźnika orientacji produkcyjnej. Dla całego okresu badawczego przyjmuje on wartości poniżej 100 – na poziomie około 15%. Oznacza to, iż 85% przychodów ze sprzedaży firm zagranicznych pochodzi z rynku polskiego. Faktem jest jednak, iż wskaźnik orientacji produkcyjnej dla firm z kapitałem zagranicznym przyjmuje z roku na rok wyższe wartości. Oznacza to, iż przychody ze sprzedaży na eksport tych firm systematycznie wzrastają.

¹² potwierdzają to badanie ankietowe na grupie inwestorów zagranicznych przeprowadzone przez INDICATOR na zlecenie PAIZ w roku 1993, oraz badanie w ramach międzynarodowego projektu badawczego ACE Phare-94 wspieranego przez Komisję Europejską w roku 1995/6.

zob:

J. Bluszowski, J. Garlicki, Social Conditions of Foreign Investor Operations in Poland, PAIZ, Warszawa 1993

J. Witkowska, Motywacje inwestorów zagranicznych – aspekty porównawcze, w Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce, pod red. Z. Olesińskiego, PWE, Warszawa 1998, s.80.

Tabela 5

Wskaźnik orientacji produkcyjnej (OP) w Polsce w latach 1995-2000

lata	OP dla gospodarki polskiej	OP dla przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym	OP dla przedsiębiorstw z kapitałem polskim
1995	10,43	15,34	9,45
1996	9,81	13,91	8,78
1997	9,36	13,83	8,05
1998	8,99	14,10	7,13
1999	8,53	13,17	6,38
2000	9,60	16,21	6,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego, Biuletyn statystyczny

Tabela 6

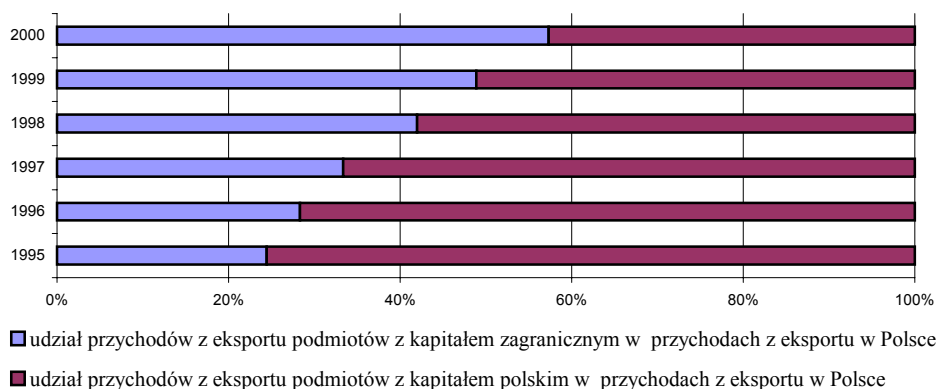
Dynamika przychodów z eksportu w Polsce w latach 1995-2000

lata	dynamika przychodów z eksportu ogółem	dynamika przychodów z eksportu firm z udziałem kapitału zagranicznego	dynamika przychodów z eksportu firm kapitałem polskim
1995	100,00	100,00	100,00
1996	107,54	124,60	102,02
1997	108,98	128,41	101,31
1998	100,62	126,54	87,63
1999	94,17	109,65	82,97
2000	113,40	132,98	94,69

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego, Biuletyn statystyczny

Ekspansja podmiotów z kapitałem zagranicznym na rynki międzynarodowe jest zdecydowanie silniejsza niż firm z kapitałem polskim. Świadczy o tym zarówno wyższa dynamika przychodów z eksportu firm zagranicznych w porównaniu do firm lokalnych, jak również odwrotne kierunki w tendencjach zmian orientacji produkcyjnej. Oznacza to, iż spółki z udziałem kapitału zagranicznego wskazują znacznie wyższą konkurencyjność produkcji na rynkach światowych, niż przedsiębiorstw z kapitałem wyłącznie polskim. Jest to związane między innymi z wyższą jakością i poziomem nowoczesności wyrobów tych przedsiębiorstw oraz wykorzystaniem zagranicznych kanałów dystrybucji i nowoczesnych metod zarządzania. Konsekwencją powyższych procesów jest

systematyczny wzrost udziału firm zagranicznych w przychodach z eksportu dla całej gospodarki polskiej i jednocześnie malejący udział firm wyłącznie z rodzimym kapitałem.

Wykres 3 Struktura podmiotowa w przychodach z eksportu w Polsce w latach 1995-2000
Źródło: opracowanie własne

Stosunkowo wysokiej skłonności eksportowej spółek z udziałem kapitału zagranicznego towarzyszy wysoka chłonność importowa tych przedsiębiorstw. Duże zapotrzebowanie na import wynika między innymi z modernizacji i rozbudowy potencjału produkcyjnego wywołującego wzrost importu inwestycyjnego oraz rozszerzania produkcji, co wpływa na poziom importu zaopatrzeniowego. Oznacza to wysoki udział firm z kapitałem zagranicznym w kreowaniu deficytu w polskim handlu zagranicznym. Można więc przypuszczać, iż rosnący napływ kapitału zagranicznego będzie generował wzrost importu. Jednocześnie oczekuje się, iż wysoki udział firm z kapitałem zagranicznym w kreowaniu deficytu w polskim handlu zagranicznym będzie się zmniejszał. Rozwój kooperacji z polskimi producentami powinien zaowocować wzrostem udziału produkcji rodzimej w eksportowanych wyrobach finalnych. Dotychczasowy wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich w Polsce był zdecydowanie korzystny w przemyśle konsumpcyjnym, gdzie przynosiły one szybki wzrost produkcji, poprawę metod zarządzania, technologii i asortymentu jak również stopniowy wzrost konkurencyjności przemysłów krajowych zarówno w stosunku do importu jak również w eksporcie¹³.

Na podstawie przeprowadzonego badania stwierdzono, iż w aspekcie przyjętej terminologii gospodarka polska charakteryzuje się niskim, stale obniżającym się poziomem konkurencyjności.

Nie można jednoznacznie określić wpływu zagranicznych inwestycji produkcyjnych na poziom konkurencyjności gospodarki polskiej. Wysoka dodatnia wartość współczynników korelacji między BIZ a importem (0,89) i eksportem (0,95)¹⁴ Polski ogółem sugeruje, iż wzrost napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do naszej gospodarki będzie determinował z jednej strony wzrost importu a z drugiej

¹³ Z.Sadowski, Kapitał zagraniczny, deficyt płatniczy i modernizacja gospodarki, *Ekonomista* 1-2, s.113.

¹⁴ współczynnik korelacji istotny z $p < 0.05$, wskaźnik korelacji między BIZ a wskaźnikiem TC wynosi $-0,51$; wskaźnik korelacji między BIZ a WP wynosi 0,96.

dynamizował eksport. Jednocześnie badanie wykazało wyższy poziom konkurencyjności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym niż firm krajowych. Badania wykazują, iż umiejętność odnoszenia sukcesów na rynkach zagranicznych jest silnie skorelowana z dużym natężeniem walki konkurencyjnej na rynku wewnętrznym¹⁵.

Można więc przypuszczać, iż zwiększenie liczby podmiotów zagranicznych poprzez większą konkurencję na rynku wewnętrznym, zdynamizuje działalność restrukturyzacyjną polskich przedsiębiorstw, która w długookresowej perspektywie zwiększy ich konkurencyjność na rynkach międzynarodowych.

Ocena wartości BIZ jako narzędzia poprawy konkurencyjności gospodarki polskiej jest więc uwarunkowana dynamiką tych zmian. Dlatego też niezbędne jest wprowadzenie odpowiedniej polityki, takiej aby z jednej strony kapitał zagraniczny znajdował się pod presją konieczności rozwijania produkcji na eksport, z drugiej zaś wykorzystywane były krajowe dostawy surowców i półproduktów. Konsekwencją tych procesów będzie poprawa wartości wskaźników Trade Coverage oraz wskaźnika penetracji importowej, tym bardziej, iż zależność statystyczna między BIZ a powyższymi wskaźnikami jest stosunkowo wysoka.

¹⁵ M.Gorynia, Międzynarodowa konkurencyjność polskiej gospodarki a polityka ekonomiczna, *Ekonomista* 3/1996, s.33.